

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, АРХЕОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ**

**ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ІСТОРІЇ
ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 07-442 групи
Спеціальності 032 Історія та археологія

Освітньо-професійної програми

«Історія та археологія»

Смирна Анна Сергіївна

Керівниця к.і.н., доцентка

Наталя КУЗОВОВА

Рецензентка к.і.н., доцентка

Ольга ГЕРІНБУРГ

Херсон – 2021

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної роботи пояснюється стрімкою популярністю та розвитком гендерних студій. За короткий час гендерні дослідження пройшли шлях від історичної фемінології і жіночої історії до формування гендерних студій, та посіли свою нішу в історичному дослідницькому просторі.

Бурхливий розвиток вище згаданих студій дає нам змогу проаналізувати місце жінки не тільки в суто правовому полі, а розглянути місце жінки в сім'ї та яке місце відводилось у суспільстві через призму античних часів Давньої Греції. Серед численних проблем які вирішують науковці, постала проблематика об'єктивної оцінки положення грецьких жінок, що не розглядається порівняно з реаліями сьогодення, а аналізується в світлі тогочасних суспільних норм. Так як до політики жінок не допускали, юридичні права були досить обмеженими – основною складовою жіночої долі залишається побутове життя. Залишається лише аналізувати що саме вважалось щасливим життям для жінки, яка перебувала спочатку під владою і контролем спочатку батька, а в майбутньому чоловіка.

Предметом дослідження є місце жінки в Давній Греції, її роль в античному суспільстві та сім'ї.

Об'єктом виступає суспільно-політичне та культурне середовище, що оточувало грецьких жінок.

Мета дослідження полягає в аналізуванні тогочасного положення жінки за доби античності в контексті гендерних досліджень.

Відповідно до зазначеної мети виникає необхідність вирішення таких завдань:

1. Проаналізувати історіографію зародження гендерних студій та гендерних досліджень в контексті Давньої Греції.
2. Дослідити жіночі образи в давньогрецьких текстах та літературі.
3. Обґрунтувати статус жінки в умовах античного суспільства.
4. З'ясовано яким чином будувався тогочасний інститут сім'ї, та яку роль у ньому отримала жінка.
5. Яке місце посідала жінка в економічному житті полісу

Територіальні межі дослідження: Територія поширення давньогрецької цивілізації.

Хронологічні рамки роботи окреслюються кінцем III—II тыс. — 30 г. до н. е. включно.

Джерельна база та історіографія питання. На початку 80-х років гендерний підхід в історичних науках набув належної концептуалізації, тому доволі швидко здобув визнання. Вже стала класичною стаття Дж. Скотт «Гендер: корисна категорія історичного аналізу» (1986). Авторка наголосила на доцільності застосування гендерного підходу в історичних науках. Фундаментальним дослідженням можна назвати працю Марії Гімбутас «Цивілізація Всесвітньої Богині: світ стародавньої Європи» (1991). У передмові до збірки «Жінка, культура і суспільство: теоретичний огляд» М. Цимбаліст Росалдо пропонує власну теорію пояснення низького суспільного статусу жінок у різних культурах, засновану переважно на аналізі соціальних інститутів. Безпосередньо до теми обраної теми відноситься праця П. Брюле «Повсякденне життя давньогрецьких жінок в класичну епоху», де автор розкриває основні моменти життя жінки: її заміжжя, сімейне життя і життя після розлучення або вдовства.

Джерельна база має важливе значення для вивчення гендерної історії, особливо якщо врахувати, що на рівні символічної репрезентації (в міфах, образах, зображеннях і т.д.) жінки в джерелах представлені дуже добре, проте їх дійсне соціальне становище, повсякденна і приватне життя відновити вкрай складно. Також до джерельної бази відносяться літературні твори, тексти виступів, твори тогочасних істориків.

Практичне значення роботи полягає у подальшому використанні у публічних виступах, застосування інформації у заходах виховного та навчального характеру.

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1.ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА	
БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	6
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНА РОЛЬ ЖІНКИ	15
2.1 Сім'я	15
2.2 Жінка в суспільстві	19
2.3 Економіка.....	25
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32
ДОДАТОК А	37

РОЗДІЛ 1.

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

Жіноча історія в науковому середовищі посіла свою нішу відносно нещодавно. Суттєвим поштовхом для цього були жіночі рухи, які прокотилися по Європі та США у 60-тих роках минулого століття. Саме Women's Studies, що заявила про себе в 1970-і рр., як академічний міждисциплінарний напрямок, були тісно пов'язані з феміністичними рухами. Тому можна стверджувати, що саме з цього часу західні історики почали вивчати нерівність, в основі якого закладений гендер. Міжнародні конгреси історичних наук почали фіксувати зміну дослідницького інтересу науковців на теми, які потребують більш ретельного дослідження повсякденного життя у різні історичні епохи, яке неможливе без включення жінок. У 1989 р на XVII Міжнародному конгресі історичних наук була створена «Міжнародна федерація дослідників в області жіночої історії». Цю дату можна офіційно назвати днем коли “жіночі теми” визнали як окрему дослідницьку область, що стало важливим кроком до становлення в подальшому гендерної історії, як окремої дисципліни.

Але перші антропологічні праці, що розвінчували міфи про спрощення відмінностей між статями лише біологічними факторами, з'явилися ще на початку ХХ ст. Так у працях «Дорослішання на Самоа»[23] (1928), «Стать і темперамент у трьох первісних суспільствах»[24] (1935) антропологинею Маргарет Мід доводиться, що такі протилежні один одному поняття як «мужність» та «жіночість» сконструйовані соціально, а не задані біологічно. У свій час доля спіткала роботи вченої на неналежне визнання серед колег науковців, аж поки у 70-х роках світ не огорнула течія фемінізму.

Не дивлячись на відносну новизну цього напрямку, сформована велика історіографічна база. Одна з перших і найвагоміших праць в області гендерних досліджень належить історикині Джоан Скотт. Американка вперше сформулювала основні теоретико-методологічні положення гендерної історії викладені в праці «Гендер: корисна категорія історичного аналізу», опублікована в 1986 році. Дж. Скотт[30] просувала думку, що історія на сучасному етапі розвитку вже пройшла той період загального, безгендерного дослідження і тримає курс до одностатевої «монологічної» жіночої історії і далі - до “діалогічної” історії гендерних відносин. Науковиця вдало доводить, що гендерна концепція дає змогу системно структурувати суспільство з урахуванням індивідуально-особистісних характеристик.

З одного боку, підхід, який запропонувала Скотт, допомагає історикам по-новому поглянути на різні епохи. Нова оптика - це в тому числі нові акценти в роботі з джерелами і усними свідченнями, нові теми, нові грані архівних матеріалів. Гендерна історія пропонує вченим почати шукати там, де вони ще не шукали, задавати до свого матеріалу питання, які не були задані раніше, і крім того використовувати нові методи і походи до історичного матеріалу - а значить і дізнаватися нове про минуле і доповнювати своє уявлення про нього.

Доречно згадати двотомну працю опубліковану в 1988 «Історія їх самих. Жінки в Європі від доісторичних часів до теперішнього часу» , а також видане п'ятитомне дослідження - "Історія Жінок на Заході". Праці були створені під керівництвом патріарха французької соціальної історії Жоржа Дюби[19] і лідера феміністського напрямку у французькій історіографії Мішеля Перро. У статті Гейл Рубін[29] «Обмін жінками: замітки з приводу «політичної економії і статі»», що вийшла в 1975 році, обґрунтовано гендер, як комплекс угод, що регулюють біологічну стать як предмет суспільної діяльності. У роботі аналізується так званий звичай обміну подарунками при встановленні соціального зв'язку. І шлюб є головною ілюстрацією до

первісного обміну подарунками. Де жінка розцінюється як найцінніший подарунок, дар. Гендерна система, за Г. Рубін [29], - це організована соціальна система, що дозволяє концентрувати матеріальний символічний капітал у руках чоловіків.

Розглядаючи питання з боку етнології, або культурно-соціальної антропології, найефективніше вивчення гендерного розподілу праці – крос-культурне. Аналізуючи гендерний розподіл праці та його вплив на статус чоловіків та жінок у різних історичних періодах. Чимало досліджень присвячені темі громадського життя, де було виявлено, що майже в кожному суспільстві у справах політики домінують чоловіки. Дослідниця Мартін Вайт дійшла висновку ґрунтуючись саме на крос-культурному аналізі. Розглядаючи причини гендерної нерівності на прикладі доіндустріальних культур, виявлено, що нема жодного окремого чинника, який би відіграв вирішальний вплив на статус жінок у певному суспільстві.

Дослідниці феміністського спрямування почали усвідомлювати політичну детермінованість власних студій. Взяти за мету з'ясування механізмів гендерної дискримінації для більшості пояснювалось політичними цілями – продемонструвати потребу усунути звичну нерівність чоловіків і жінок. Райна Рейнер, у передмові до однієї зі своїх праць, писала: «Коріння цієї книги криється у жіночому русі. Поставлені у ній запитання більш ніж академічні: відповіді на них допоможуть феміністкам у боротьбі проти сексизму в нашому суспільстві. Вивчаючи інші суспільства, ми бачимо, що нерівність статей поширена і що інституції, в яких вона виявляється, мають довгу та складну історію. Щоб насправді зрозуміти це явище, нам треба виявити його джерела та простежити всі їхні різновиди і трансформації. Наша політична критика має ґрунтуватися на такому розумінні походження і розвитку сексизму».[11]

Гендер поступово стає однією з центральних категорій наукового аналізу. Але, не дивлячись на широке використання, ця категорія залишається досить дискусивною і сьогодні.

Прослідкувавши зародження та становлення гендерної історії за найбільш фундаментальними працями ми поступово дійшли до історіографії гендерної історії у дослідженнях Давньої Греції.

На сьогоднішній день, ми маємо справу з обмеженістю джерел, як і в більшості областей давньої історії. Тому залишається тільки узагальнити відомості про місце і роль жінки в Давній Греції. Більшість тих свідочств, що дійшли до нас літературні і написані здебільшого чоловіками які, природно, не могли уявити, на що це було схоже - жити так, як живуть жінки. Деякі поети, зокрема, Гесіод і Симонид, стверджували, що доля жінки в світі - не більше ніж прокляття людства. Дані драми і епосу представляють різкий контраст з поглядами поетів. Художники і скульптори часто зображують жінок з великою симпатією, а епітафії говорять про жінок як улюблених дружин і матерів. Обідіна Ю.С.[12]. стверджує, що «сьогодні становище жінки в давньогрецькому суспільстві сприймається як якась фундаментальна метафора, непереборна і історично непереборна.» На думку В. Вжосек [5], відмова від такої метафори «означала би неможливість взаєморозуміння в межах культури ». Однак намітився й певний прогрес, пов'язаний, в першу чергу, із застосуванням гендерного підходу.

Яскравим виразом грецької ментальності є міфологія. Вона розглядала жінку як істоту, що приховує у собі загрозу. Свій вклад до цього внесли і давньогрецькі мислителі, які також намагалися пояснити різницю між чоловіком і жінкою.

Віолет Себійот Куше[18] у статті «Жінки та економічна історія давньогрецького світу: все ще проблема для гендерних досліджень» намагалась спростувати стереотипне припущення, що жінок традиційно

представляли тільки вдома і тільки за домашньо-господарськими справами. Авторка наводить три приклади, що дозволяють уникнути в майбутньому таких припущень.

1. Пітер Герфст[21] у класичній та цінній книзі, опублікованій у 1922 році, перелічив жіночі давньогрецькі слова, що використовуються для жінок в торгівлі. У нещодавній роботі Марія Сесілія Д'Ерколе[16] наголосила, що лише один із п'яти термінів давньогрецьких купців, перерахованих Пітером Герфстом, існував у фемінітиві. З такою інтерпретацією слід бути обережним. Так як потрібно розуміти, що невидимість жінок-працівниць, навіть у сучасному світі, зумовлена лексикою яка орієнтована на чоловіків. «В економічному контексті подумайте про слово *talasiourgos* (ταλασιουργός), яке означає «вовняний робочий», але може використовуватися як для чоловіків, так і для жінок. Виробництво вовни в античності вважалося жіночою роботою. Це не обов'язково означає, що тільки жінки були зобов'язані працювати в цій галузі. Термін «вовни», *talasiourgoi*, може бути граматично застосований до будь-якої статі. У написах *phialai exeleutherikai* (φιάλαι ἐξελευθερικάι), що засвідчують вилучення 375 рабів в Афінах наприкінці IV століття, слово кваліфікує жінок, а не чоловіків». В згаданих написах можна прослідкувати ціну, заплачену за манумісії (відпущення раба на волю), а іноді імена та професії осіб, яких викривали. Серед 63 жінок, згаданих за їхніми професіями, 51 (або 81%) визначені таласіургої (ταλασιουργοί).» [18]

2. Маючи на увазі, що розподіл громадянських (громадських) функцій серед чоловіків не означає, що жінки були поза економікою. Як нещодавно зауважив К. Чандезон[17] стосовно трактату Ксенофонта «Ойкономія»[10] («Про домашнє господарство»), читаємо: «відповідальність за ведення бухгалтерії в маєтках падає не на наглядача, а на господиню будинку, дружину Ішомаха-ос, яка виконує роль скарбника Тамія. Вона повинна отримати врожай, розрахувати та організувати витрати, оцінити обсяги

резервів, які слід утримувати, і «переконатися, що вона не витратить протягом одного місяця запланованих на один рік витрат»».[10] Жінки-працівниці були майже непомітні через тексти, орієнтовані на андроцентричну організацію та сформовані маскулінітивами. У цьому випадку дедуктивні міркування можуть допомогти виправити рівновагу. Наприклад: навіть якщо виробництво текстилю недостатньо відоме через відсутність археологічних даних, ми знаємо, що греки розглядали цю роботу як жіночу роль (іконографія, археологія, епіграфія та текстові традиції неодноразово наголошували на тому, що можна розуміти як загальне припущення). Різні елементи в іншому випадку дозволили К. Чандезону стверджувати, що текстильне виробництво мало велике значення в Іонії: спеціальну породу овець використовували для виробництва дуже відомого різновиду вовни від VI століття до елліністичного періоду.[17] Працюючи вдома або в колективних майстернях, жінки, мабуть, відігравали центральну роль у розвитку і примноженню цього регіонального багатства, оскільки навряд чи існували лише працівники чоловічої статі.

3. Беручи до уваги всі дані, що стосуються жінок на роботі або участі в економічних операціях, а не лише текстову документацію, передану за рукописними традиціями. На прикладі поеми давньогрецького поета Гесіода «Роботи і дні»[6], класика античної літератури, встановлюється фігура селянина, який жив у VII ст. Де розповідається про розподіл спадщини від померлого батька між двома братами Гесіодом та Персом. Через хабарництво суддів Гесіод втрачає частину спадку. У дидактичній поемі автор в негативі демонструє суддів-хабарників і можновладців. Яскравий опис укорінений у сьогоденні поета та його аудиторії: Залізна раса повинна боротися і працювати на існування. Поруч із своїм мізантропним тоном, вірш - дидактичний у формуванні етики доброго життя - не говорить нам нічого про жінок в економіці.

Кетлін Уайдер в статті «Жінки-філософи у давньогрецькому світі: надягання мантиї»[33] (1986) наголошує на тому, що оскільки заняття у філософській сфері переважно розглядалася як чоловіча сфера, жінки, раби та інші меншини часто залишаються поза увагою. Це надзвичайно ускладнює пошук надійних джерел про жінок в античності, та про те, яким було їхнє життя. Насправді є деякі збережені свідчення про жінок-філософів, які, можливо, були настільки ж впливовими та талановитими у своєму ремеслі, як і їх колеги-чоловіки. Значна частина того, що ми знаємо про жінок у ці часи, походить із чоловічих джерел, тому потребує ретельного аналізу та вивчення на предмет упередженості та дезінформації. Чоловіки-філософи часто згадували жінок про їх роль у суспільстві, і їх часто перевіряли з огляду на їхні недоліки, характерні для їхньої статі. Одним з яскравих прикладів цього була дружина Сократа Ксантіпп, яка була зображена не більше, ніж відволікання від філософських занять свого чоловіка.

Ванчугов В.В.[4] в «Жінки в Філософії: з історії філософії в Росії ХІХ - поч. ХХ ст.» наголошує використовуючи архівні матеріали і важкодоступну літературу, розповідає про різноманіття проявів жінками любові до мудрості. Деякі з них не займалися безпосередньо чистої філософією, але, тим не менш, впливали на історико-філософський процес.

З російськомовних дослідників гендерної теми античності, доречно згадати доктора філософських наук Мархініна В.В.[11] Повертаючись до питання жіночих професій, незважаючи на те, що в ході розвитку класового ладу відбувалося витіснення жінок з соціально і культурно значущих професій, в таких сферах як пророцтво і лікування жінки зберігали свої традиційно визнані позиції. Протягом усього періоду античності існували професійні пророки, до яких належали виключно жінки. Вони називалися сівіллами (як вважається, на ім'я однієї з найдавніших пророчиць) або піфіямі, коли мова йде про сівілл храму Аполлона в Дельфах. Вважалося, що

саме сивілли найкращим чином чують голос бога, який відповідає на питання про долі людей або про події майбутнього.

Що стосується традиційного заняття жінок лікуванням, особливо в частині акушерства і гінекології, то до періоду класичної античності виникла серйозна загроза їх повного витісненню з цієї професії чоловіками. До IV ст., в Афінах діяв навіть закон, що забороняє навчання медицині і медичну практику жінкам. Щоб прокоментувати цю ситуацію, цитуємо Андре Бонара[3]: «Греки винайшли демократію - слів немає! Але вони придумали і деякі обмеження всередині неї, і нам потрібно це зараз уточнити ... З цих обмежень я виділю два принципових: рабство і підлегле становище жінки».

Цікаво є те що, у грецькій літературі збереглося чимало легенд, в яких жінок наділяли позитивними рисами. Особливо, я хочу звернутись до найбільш давньої літератури. Андромаха і Гекуба в «Іліаді»[7], Пенелопа в «Одіссей»[8] - всі ці жінки мають рівні права з чоловіками. Але афінські громадяни аплодують Антигоні і Іфігенії тільки в театрі. В цьому відношенні між мораллю і літературою існував глибокий розрив. Відзначу, що коли трагедійний поет Евріпід став писати трагедії в реалістичному плані і малювати жінок то хибними, якими їх зробив громадський гніт, якому вони піддавалися, то наділеними вищими чеснотами, якими їх представляло переказ, проте в настільки реалістичних, знайомих і звичних фарбах, що вони ставали дійсно дружинами, сестрами або дочками глядачів, мешканці Афін були обурені і Евріпіда стали звинувачувати в жононенависництві.

Також Бонар зазначає «Жінка, виключена з цивільного життя, так само як і раб, волала до перебудови суспільства, - до цивілізації, яка повернула б їй рівноправність з чоловіками, повернула гідність і людяність.»

Словник гендерних термінів, за редакцією А.А. Денисової[9], так пояснює значення гендерний підхід в історії «... це використання гендерної методології для вивчення історичного процесу. Гендерна методологія

передбачає експертизу соціально-історичних явищ з урахуванням фактора статі і вивчення опосередкованої відносинами статей соціальної дійсності, її вимірювань в просторі і в часі. Гендерна методологія історії, як правило, маркує епістемологічну базу того чи іншого історика. Орієнтація на гендерну методологію в історичному пізнанні передбачає розгляд історичного процесу через призму гендерної проблематики і реконструкцію або деконструкцію минулого, виходячи з гендерного досвіду і орієнтацій тієї чи іншої епохи. Зокрема, історія жінок (див. Історична фемінологія) базується на гендерну підході до минулого. На відміну від гендерної історії, гендерна методологія передбачає експансію в усі області історичного знання і розгляд всіх процесів на базі гендерно-соціальної парадигми.»

Для реконструкції подій важливі будь-які джерела, що несуть в собі інформацію. Дослідники гендерної історії також орієнтовані на деталі. Завдяки актуальності жіночої історії, науковці тепер звертають увагу і на джерела, що раніше вважалися недостатньо релевантними. В поле зору почали потрапляти джерела особистого походження, серед яких є жіночі щоденники, листування, мемуари тощо. Тепер, коли жінки в історії отримали можливість бути побаченими і почутими, стало можливим розкривати і пояснювати факти їх особливого становища в суспільстві. «Наприклад, коли постає питання про роль жінки в філософії та літературі, ми не зупиняємося тільки на Сапфо»[14], а намагаємося скласти пазл повністю, уникаючи «білих плям». «До наших часів дійшло 26 жіночих імен давньогрецьких поетес, від яких збереглась хоча б якась літературна спадщина.»[13] З філософією все склалося гірше, внаслідок того, що, на жаль, майже зовсім не збереглося їхніх праць та текстів. Але до нашого часу дійшли свідчення, що жінки входили до піфагорської школи та платонівської Академії. У елліністично-римський період історії давньогрецької філософії в усіх філософських школах були представлені жінки.

РОЗДІЛ 2.

СОЦІАЛЬНА РОЛЬ ЖІНКИ

2.1 Сім'я

Греки першими з народів стали дотримуватися принципу моногамії, а тримати у своєму домі багато дружин є варварською традицією, що не має ніякого відношення до справжніх еллінів. За моногамією закріпився патріархальний устрій у родині. Дівчатка вже з народження були залежні спочатку від волі батька, а після одруження від свого чоловіка. В класичному грецькому полісі яскраво виражено домінування чоловіка. Жінка не тільки не займає високого становища в суспільстві, але за своїм становищем завжди несамостійна, повністю залежна від чоловіка. Відомий давньогрецький філософ Аристотель так висловлювався з цього приводу: «Владу чоловіка над дружиною можна порівнювати з владою політичного діяча, влада батька над дітьми з владою царя».

Пошуком і вибором нареченого також займався глава сім'ї. На його плечі було покладено надання за його дочку подружньої обіцянки, як повноправного її володаря. У разі відсутності батька таким представником міг виступати її брат або інший близький родич-чоловік, а в разі відсутності останніх, державою призначався опікун. Дівчину заміж видавали близько п'ятнадцяти років. Знайомство молодих до весілля було взагалі необов'язковою процедурою, так як укладанням шлюбу займалися батьки. Головним критерієм вибору майбутнього чоловіка для доньки вважалась, в першу чергу, рівність їх майнового і соціального стану. Важливим залишалось питання щодо громадянства обох партнерів. Через це законним вважався лише той шлюб, що заключений між громадянами, одруження з іноземкою не схвалюється законом, а діти від такого шлюбу називалися незаконнонародженим з зрозумілими наслідками їх майбутніх цивільних і майнових прав. Жінка в Давній Греції аж ніяк не була коханою дружиною.

Шлюб, що укладений у більшості не за коханням, а формально не мав у греків особливої цінності. Промова Демосфена «Проти Нейери» добре це ілюструє: «Жінок ми беремо заради того, щоб мати від них законних дітей, а також для того, щоб мати в будинку вірного сторожа свого майна».

Жінок в афінському суспільстві умовно можна поділити на дві категорії: перша – вільно-народжені повноправні жінки. За своїм статусом вони підходять для законного шлюбу. В Афінах законним визнавався лише той шлюб, в який вступав афінський громадянин і дочка громадянина, народжена, в свою чергу, в законному шлюбі і належить до певного роду і дому. Дружини не брали участь в суспільному житті. Їх роль зводилася до продовження роду. До другої категорії належали чужинки, жінки, що походили з сім'ї, в якій не був зареєстрований законний шлюб.

Загальну картину того, як молода дружина долучалася до своєї нової сім'ї, як вона в ній освоювалася, демонструє «Домоустрій» Ксенофонта.[10] Хоча ця праця присвячена питанням ведення домашнього господарства і землеробства, в одній з його глав описується розмова Сократа та Ісхомаха, який переповідає йому свою розмову з власною дружиною. В розмові він задає різні питання, загальна суть яких зводиться до того, що жінка створена саме для домашніх турбот, для життя всередині будинку, для народження і виховання дітей. Далі, з бесіди стає зрозумілим, що дружина Ісхомаха згодна зі своїм положенням. Вона говорить про те, що головою сім'ї є чоловік і те, що дружина зберігає внесений ним в будинок багатство, і це лише її обов'язок. Якби він не приносив в будинок нове, то і від неї не було б ніякої користі. Тобто, висловлена точка зору дружини добре ілюструє те, що закладене ще з дитинства «зернятко» у вихованні дівчаток дає свої певні плоди. Жінок виховували в атмосфері покори до батька, а після шлюбу до чоловіка. Ця ідея настільки вкоренилась в грецькому суспільстві, що більшість жінок приймали це як факт. З розповіді також можна виділити

момент, що автор жодного разу не згадав про любов або прихильності між майбутнім подружжям.

Виходячи заміж, жінка вела замкнутий спосіб життя, займалася домашнім господарством і більшу частину часу перебувала на жіночій половині будинку - в гінекії. Тільки один виняток давав можливість жінкам показати себе оточуючим - релігійне свято, священна церемонія. У бідніших сім'ях жінки вели більш відкритий спосіб життя. Головним обов'язком було народжування синів. Діти разом з матір'ю також проживали в гінекії. Аж до поки у семирічному віці їх не розділяли. Хлопчиків – забирали на подальше виховання і навчання. Найчастіше син навчався професії батька. Якщо батько був ремісником, то скоріше за все, син також ставав ремісником. Дівчатка ж залишалися з матір'ю, де їх привчали до ведення домашнього господарства. Якоїсь чіткої системи виховання дівчаток не існувало. Еврипід стверджував, що жінка не стає кращою від більшого розвитку. Схожої думки у своїх висловлюваннях дотримувався і Ксенофонт: «Якогога менше бачити, якогога менше чути, задавати якогога менше питань».

Розлучення було майже невідомим в стародавні часи Греції, воно набуває розповсюдження в класичну епоху, і стало явищем навіть настільки частим, що грецькі оратори розглядають придане необхідним заходом для додання міцності шлюбного союзу. Дуже часто чоловік залишав у себе дружину тільки тому, що побоювався обов'язки повернути придане у випадку розірвання шлюбу. Головний недолік грецької сім'ї полягав в тому, що жінка в ній не була досить тісно пов'язана з життям свого чоловіка. А в зв'язку з цим розлучення в класичний період в Стародавній Греції набуває великого масштабу. Даний процес відбувався частіше з ініціативи чоловіка. Але чітких формальних умов не існувало. Господар, без усякого втручання влади, мав право на розірвання шлюбу. Для цього йому досить було відректися від неї при свідках. Хоча й така процедура не була обхідною. Маючи повноваження

навіть відправити жінку назад до батьківського дому, при цьому залишивши дітей собі.

У свою чергу, процедура розлучення, ініціатором якого виступала дружина, відбувалася у складніший спосіб. Розійтися самотійно, за бажанням, вона не могла, лише за зверненням до архонту. У свою чергу він стверджував розлучення за вимогою жінки тільки в тому випадку, якщо вона приводила достатні підстави. Утім, як не проста була подібна процедура, але вона представляла великі труднощі для жінки, внаслідок її залежного становища. В цьому відношенні можна привести свідцтво Плутарха, де він описує ситуацію, що склалася між Гіппаретою і її чоловіком – Алквіадам. Жінка була зразковою дружиною, в той час як Алквіад мав зв'язки з гетерами. Гіппарета подає архонту прохання на розлучення. Коли вона з'явилася на агору, щоб виступити відповідно до закону, Алквіад схопив і поніс її через ринок додому. І далі, тут же, автор пояснює, що закон, ймовірно, і розрахований на те, щоб завдяки необхідності для дружини, яка вимагала розлучення, з'явитися в публічне місце, чоловік мав можливість примиритися з нею. Даний закон просто позбавляв жінок права вільного волевиявлення та знову ставив її в повну залежність від чоловіків.

У разі ж, коли чоловік не заперечував проти розлучення, дружина могла залишити свого чоловіка без жодного судового розгляду та інших правових формальностей. Якщо ж при розлученні виникали будь-які майнові суперечки (наприклад, про повернення приданого), справа ускладнювалася і передавалася до суду. Результат залежав від того, наскільки шлюбний договір передбачав обставини і наслідки взаємного розлучення, і як він визначав взаємні зобов'язання подружжя в цьому випадку. Таким чином, розлучення відбувалося або за згодою обох сторін, або за бажанням тільки одного з них, незважаючи на опір іншого. Однак розлучення, за бажанням дружини, було набагато складніше в досягненні. Розірвання шлюбу могло відбутися також за вимогою третьої особи. Батько, наприклад, мав право

розвести свою дочку з її чоловіком як для того, щоб взяти її до себе назад, так і для того, щоб видати її заміж за іншого.

Наслідком розлучення було повернення приданого, за винятком, тих випадків, коли приводом для розлучення ставала невірність дружини. У разі зволікання з поверненням приданого чоловік зобов'язаний був сплатити штраф з розрахунку вісімнадцять відсотків на рік від вартості приданого.

Треба також звертати увагу, що антична мораль вкрай негативно ставилася до жінок, які вимагали розлучення. Такі жінки знаходили ніякого схвалення в суспільстві, тим більше, що такі випадки були поодинокі.

2.2 Жінка в суспільстві

Як в традиційних, так і деяких сучасних суспільствах протягом століть жінки усувалися з публічного життя і владних сфер суспільства. Більшість мислителів, від античності до Нового часу, вважали, що становище жінки обумовлено її біологічною природою, і, вживаючи поняття «людина», мали на увазі «чоловік». Місце жінки в суспільстві не змінювалась від її ролі міської чи сільської жительки. Міська мала, умовно, два обов'язки: вести домашнє господарство та народжувати дітей. В обов'язки сільської жінки входило все, що назване вище, але в навантаженні більше домашніх робіт, таких як догляд за садом, збирання фруктів, оливок та овочів.

У соціальному плані жінкам майже не дозволяється перебувати далі території будинку. Їм було дозволено відвідувати своїх найближчих сусідів-жінок. Крім весільних та похоронних заходів, релігійних свят, жінки повинні були залишатися в приміщенні та контролювати, щоб все в будинку працювало безперебійно. Потрібно стежити за рабами і власними служницями, вести господарство, прясти і ткати, а також виховувати дітей і доглядати за іншими членами родини.

Для нашого часу, де зараз намагаються подолати сексизм, такий розклад речей викликає купу питань, щодо гуманності такого відношення до жінки. Але для грецького суспільства, що існувало 2 тис. років тому, це вважалося цілковитою нормою, навіть для жіночої частки населення. Доречно згадати діалог між подружжям у праці Ксенофонта. Де дружина абсолютно згодна зі своїм положенням у родині і визнає свою залежність від чоловіка.

У комедіях Аристофана досить часто підіймаються питання проблем жіноцтва у тогочасному суспільному житті. Так «Лісістрата»[2] і «Жінки в народному зібранні»[1] пронизані усвідомленням самих жінок, що вони гідні більше, ніж дає їм доля у Греції. У комедії «Лісістрата», що була написана в 411 році до н.е., основною ідеєю є протест проти війни. У даній комедії питання про швидке укладення миру беруть в свої руки жінки на чолі з Лісістратою, які вирішили не підпускати до себе чоловіків, поки ті не покладуть край війні.

Аристофан поставив ще одну «жіночу» комедію, але на цей раз без якого-небудь політичного підтексту. «Жінки на святі Фесмофорій»[2] так само була поставлена на сцену в 411 році до н.е. І відповідно політичний стан Афін під час її написання був таким же, що і при написанні «Лісістрати». П'єса розгортається на тлі жіночого свята, який справлявся заміжніми афінянками щосені в честь богині Деметри. Афінянки в ці дні сходилися виключно жіночим товариством на сакральні збори, які відбувалися в приміщенні Фесмофорій, доступ до якого чоловікам був суворо заборонений. Ймовірно, що в основі припущення до свята виключно заміжніх жінок лежала та думка, що шлюб є одним з найважливіших установлений культурного життя.

«Жінки у народному зібранні» Відома також під назвою «Законодавиці». Поставлено на Ленеях в 392 році до н. е. - під час кризи афінської демократії. За темою участі жінок в політиці близька до

«Лісістрата». Афінянки здійснюють переворот шляхом обману, переодягнувшись у чоловіків. Вони здійснили передачу всієї повноти влади жінкам-хранителька стародавніх законів і традицій, втрачених в результаті нескінченної гонитви чоловіків за нововведеннями. У комедії «Жінки в Народних зборах» Аристофан висміює, з точки зору аттичних хліборобів, утопічну картину перебудови суспільства. Перебудови, заснованого на передачі управління державою в руки жінок, усупільнення майна, жінок і дітей. Показуючи в останніх сценах комедії в гумористичному вигляді наслідки таких неймовірних теорій на практиці, Аристофан намагається показати, до якого абсурду може привести управління державою жінками, якщо вони отримують владу.

Яскравим виразом грецької ментальності є міфологія. Щодо «статусу» жінок в грецьких міфах, можна зазначити на тому, що присутність жінок в грецьких міфах набагато значуще, ніж їх положення в давньогрецькому суспільстві, де вони, очевидно, грали обмежену роль. Це трохи суперечливо. З огляду на їх обмежену роль в реальному суспільстві Давньої Греції, в грецькій релігії та міфології присутній численний склад жіночих персонажів. Афіна, богиня мудрості та покровителька Афін, виділяється як могутня фігура, благословенна розумом, мужністю та честю. Знову звичні для більшості стародавніх культур, де землеробство було вирішальним для громади, жіночі богині родючості були надзвичайно важливими і шанованими наприклад Деметра та Персефона.

У Давній Греції існував такий звичай - відразу після народження в сім'ї дитини, всім оточуючим повідомляли про це: коли народжувалася дівчинка - дверний проріз обвивали вовняними нитками (це був символ приданого), а коли хлопчик - оливковими гілками. Дівчата були в приниженому становищі, в відміну від хлопчиків, від них набагато частіше відмовлялися, не приймали до родини. Жінка повинна була бути скромною, тихою і непомітною. Саме така система виховання закладала покірність і скромність - найбільш

ціновані греками риси жінки. Все це виходило із загального призначення жінки, яке визначалося правилом: «Добре утримувати свій будинок і бути слухняною чоловікові». Це і було суттю, головною метою її виховання. Взагалі моральне виховання уявлялося більш важливим, ніж набування знань. Так само в дівчині розвивали почуття порядку, так як, вийшовши заміж, вона вела господарство в будинку. У дуже рідкісних випадках дівчина виходила зі свого будинку. Вона брала участь тільки в одному виді суспільного життя - в релігійних святах. А саме - з'являлася в деяких сакральних церемоніях і брала участь в релігійних танцях.

Афіняни не замикали дружину вдома, але весь уклад життя вказував, що її місце вдома і відведений простір обмежувався дверима на вулицю. Дівчина має право виходити тільки в супроводі когось із старших. Заміжня жінка могла виходити тільки з дозволу свого чоловіка, в супроводі рабині, або родички похилого віку. Один з ораторів говорив так: «Якщо жінка виходить на вулицю, вона повинна бути в такому віці, щоб питали не чия вона дружина, а чия мати».

Спартанки були єдиними жінками в Давній Греції, які отримували схоже з чоловіками виховання. В очах суспільства вони поставали матерями майбутніх воїнів, що однозначно викликало повагу. І все ж про ту свободу, якою користувалися в суспільстві спартанки, не могли навіть мріяти інші грецькі жінки, в тому числі афінянки, хоча в Афінах і панувала демократія.

Жінок не вносили до цивільного реєстру. Це відображення бачимо і в мові: в той час як чоловіки називалися афінянами (*athenaios*) і відносились до громадян полісу, жінки були просто жінками (*gynaikes*). Статус жінки в суспільстві визначався спочатку через батька, а потім через чоловіка і дітей.

В грецькому уявленні людина задумана як щось цілісне і досконале, але жінка порушувала цю цілісність, примушуючи чоловіка до акту розмноження. Будь-яка істота жіночої статі тільки зрощує посаджене в нього

зерно нової істоти, даючи йому середовище життя і укриття, в той час як суть цієї істоти була закладена чоловіком.

В фінансовому аспекті також існували певні обмеження. Укласти договір, вести фінансові операції на суму понад одного медімна ячменя самостійно здійснювати жінка не могла. Вона могла продавати овочі та ремісничі вироби і купувати предмети щоденного домашнього вжитку, але не більше того, на що потрібен дозвіл її опікуна. Наскільки суворо дотримувались цього правила невідомо. Наприклад, деякі гетери, народжені від вільних громадян, ймовірно, мали значне багатство, але в жодних задокументованих джерелах не згадується, що вони мали опікуна або кого-небудь іншого для ведення своїх фінансових справ.

Релігійні свята були ледь не єдиним місцем, коли жінка могла легально покинути територію свого будинку. З крито-мікенської епохи до класичної перекочували деякі давні промислові культури. Один з яскравих прикладів - влаштовуваний щорічно ще у II ст. н. е. свято на честь Артеміди Лафрії в Ахейских Патрах. У перший день свята жриця здійснювала урочистий виїзд на колісниці, запряженій оленями. У другий день влаштовувалося грандіозне жертвоприношення: на жертвник в купу кидали живих диких звірів туди ж клали деревні плоди і все це спалювали.

До числа пережитків глибоко архаїчних форм релігії належали також залишки чоловічих культів. Місцями ці чоловічі культури перепліталися з паралельними жіночими обрядами. Наприклад, своєрідні свята на честь Деметри, що влаштовувалися лише чоловіками в священному гаю між Сікіоном і Фліунта; жінки вшановували богиню окремо, збираючись для цього в місцевості Німфоне. Існували й жіночі культури, до участі в яких не мали доступу чоловіки: такі, наприклад, були деякі місцеві культури Деметри, Кори і Діоніса.

Жінки також могли посідати місце жриць. Як жриці, вони отримували суспільне визнання і доступ до більшої кількості предметів розкоші, ніж інші грецькі жінки, які працювали або зазвичай залишалися вдома. Частіше всього такі жінки походили з місцевих елітних сімей. Рішення стати жрицею було добровільним. Від цього вони отримували підвищення суспільного і правового статусу, а після смерті отримували громадське місце поховання.

Заперечується думка існування поділу за статевою ознакою, коли справа доходила до служіння конкретного Богу чи богині, хто був присвячений тому, який бог, боги або богині могли мати як священиків, так і жриць для служіння. Гендерні особливості дійсно вступали в гру, коли справа доходила до того, хто буде виконувати певні акти жертвоприношення або поклоніння, які визначалися значенням чоловічої чи жіночої ролі для цього конкретного бога або богині, священик очолював жрицю або навпаки.

У деяких грецьких культурах жриці служили і богам, і богиням, наприклад, Піфія, або жіночий оракул Аполлона в Дельфах. Оракули, люди, які, як вважалося, отримували божественне натхнення, відповідаючи на питання паломників. Найвідомішою з них була вже згадувана Піфія і жриця Зевса в Додоні. На святі Діоносія богу служили жінки і жінки-жриці, вони були відомі як Герарай. Давня Греція мала окремі релігійні жіночі свята – Фесмофорій, Plerosia, Kalamaia і Skira. Фестиваль Thesmophotia і багато інших представляли сільськогосподарську родючість, яку греки вважали тісно пов'язаною з жінками. Певно, завдячуючи богині родючості та хліборобства Деметрі. Це дало жінкам релігійну ідентичність і мету в грецькій релігії, в якій роль жінок в поклонінні богиням (Деметри і її доньки Персефони) зміцнювала традиційний спосіб життя. Фестивалі, пов'язані із сільськогосподарською родючістю, цінувалися полісами, тому що це те, для чого вони традиційно працювали, жіночі фестивалі, пов'язані з приватними справами, були менш важливі. В Афінах свята на честь Деметри були включені в календар і просувалися Афінами, вони побудували храми і

святині, такі як Фесмофорій, де жінки могли виконувати свої обряди і поклонятися.

2.3 Економіка

Дослідження історії жінок в галузі економіки насправді великий виклик, оскільки економічна та гендерна наука ніколи не поєднуються. У «Кембриджській економічній історії греко-римського світу», під редакцією Яна Морріса та Річарда П. Саллера[26] у 2007 році, де створено місце для соціологічних підходів, лише одна глава з 28 стосується жінок у античній економіці: це глава, присвячена «Домогосподарству і гендеру », що включає жінок з дітьми. Складається враження, що жінки не могли існувати без дітей і поза побутовою сферою будинку. У нещодавньому "Супутнику жінкам у стародавньому світі" за редакцією Шарон Л. Джеймс і Шейли Діллон[22], більше не залишилось місця питання жінки в економічній науці. Хоча описані з феміністичної точки зору, жіночі роботи в домі та жіночий патронаж, як завжди, залишається єдиним способом поєднати жінок з економікою.

Зараз ми можемо наглядно переконатися в тому, в яких масштабах існувало економічне розподілення між чоловіками та жінками. В якості як виробників так і споживачів. Далі будуть наведені археологічні дані, що допомагають зрозуміти, наскільки різноманітними були ситуації жінок (і чоловіків) і наскільки жінки могли б виступати в соціальному житті в якості економічного партнера.

Ізабель Пернін[27] проаналізувала різні стели, знайдені в Теспіях, датовані другою половиною III століття до нашої ери (Колін, Пернін, Рош, а тепер Пернін). Які містять написи - договори оренди (μισθῶσεις) від імені міста, яке було власником земельних ділянок. Найповніше написано

неправильним і незрозумілим шрифтом на вапняковій стелі. Контекст його відкриття незрозумілий, походить із цитаделі (φρούριον), розташованої над сучасним селом Ерімокастро. На цій стелі орендується 25 ділянок (γύβα). Попередні орендарі мали пріоритет поновити попередню угоду, якщо вони не поводитись погано. Дев'ять ділянок змінили орендарів. У 25 ділянках задіяно не 25 осіб, а лише 16. Включаючи двох дітей чоловічої статі (Тумія та Родіос) та трьох жінок (насправді, одна з них могла бути дитиною). Жінки в кожному випадку беруть участь як нові орендарки.

Жінки брали на себе роль гаранта, як і всі чоловіки. Але, на відміну від чоловіків, жінкам також потрібно було мати поруч з собою свідка. Зопоура, дочка Діоніса, орендувала ділянку, яку раніше орендував її брат. Вона представила двох свідків, які прийшли разом з нею, коли вона уклала договір. Дінофіла, дочка Ісмейнодороса, представила двох свідків і представила свого чоловіка Архія як помічника. Чоловік представлений у підлеглому вигляді (людина Дінофіли).

«Ще одним свідченням участі жінок в економічних операціях є стела продажів з Теносу. Це найважливіший документ, що засвідчує договори купівлі-продажу. Стела зазначила 47 угод, перелічених у хронологічному порядку, що охоплюють період в півтора року.»[28] Можливо, стела була встановлена в публічному просторі, а датується архонтатом Амейноласом - кінець IV ст до н. е. або на початку III ст. Роланд Етьєн[20], який аналізував стелу, зауважив, що жінки беруть участь у 30 угодах з 47. Питання про економічні права жінок, наведене в написі, ніколи не розглядалось достеменно, за винятком Клода Віала та Енн-Марі Верілхак[15], які підкреслювали це. В інших випадках дебати спрощуються міркуваннями про так звану «свободу» «теніанських жінок» порівняно з «афінськими жінками».

Незважаючи на зневагу до певних видів праці та залежність від рабської праці, більшості греків доводилося багато працювати, щоб заробляти на життя. В бідних сім'ях жінка працює нарівні з чоловіком. Бідне

життя примушує афінянку братися навіть за роботу для рабів – вона йде в кормилиці . “Багато з афінянок, - говорить Демосфен, - були вимушені служити кормилицями , ткачинями, або займатися торгівлею”. Якщо жінка з сільської місцевості роботи більше. Жінка прокидається до світанку аби приготувати їжу для чоловіка та дітей. Після чого виводить биків. Жінка збирає корм для овець, стриже їх , щоб зробити з цього одяг для всієї родини. Літературні розповіді, а також сцени з вазопису дають зрозуміти, що греки залишали текстильне виробництво переважно на жінок. Основним матеріалом, з яким вони працювали, була шерсть. У античному світі текстиль високо цінувався. Прядіння та плетіння вовни та льону не тільки входили в перелік необхідних навичок для володіння жінкою, але також вважалося шанованою навичкою. В Афінах жінки всіх класів були задіяні до виготовлення текстилю.

Для «пересічного» громадянина Афін жінка, яка ткала одночасно являла собою уособлення гарної дружини, виконуючу релігійних обов'язок, була відповідальною за будинок, вважалося традиційною жіночою роллю і, звичайно цим вона робила свій внесок до ойкосу. Але такий, так би мовити, культ поваги довкола жінки-ткачині, можливо, у своєму корінні мало інші причини. Наприклад, текстиль був способом тримати жінок усамітненими в будинку на постійній основі. До речі, такої ж точки зору дотримується і Сара Міллер[25], що займалася проблематикою жінок та текстильне виробництво в класичних Афінах.

Втім, в Давній Греції жіноча зайнятість за межами будинку все-таки мала місце. Жінки торгували сіллю, хлібом, могли працювати прачками. Жінки-метики та рабині займалися подібною роботою.

«Одним з дуже впливових статей на тему жіночого місця в економіці є Лін Фоксхолл, яка аргументувала традиційну думку про пасивну жінку, яка широко поширена в наукових дослідженнях з часу публікації книги Девіда Шапса[31] 1979 році. Основний момент, на який вона вказала, було повне

усвідомлення науковцями неявного змісту текстів (афінська документація IV століття), та розмежування правових та соціальних описів. Проте, використаний нею гендер (як метафора соціальних ролей, які можуть змінюватися в домогосподарстві залежно від віку, місця в сім'ї чи життєвих випадків тощо) та статі (будучи жінкою, або чоловіком) було не так легко зрозуміти.» [28]

Менш ніж через десять років після публікації Лін Фоксхолл Крістіан Сорівін-Інвуд[32] було опубліковано ще одну впливову статтю в 1995 році, яка ще раз підкреслює організацію давньогрецького суспільства, розділеного між приватним та публічним сферами, чоловічою та жіночою. Цитуючи автора «не випадково в класичних Афінах жінок виключали з публічної сфери; вони відігравали активну роль у суспільному релігійному житті, як жриці та інший культовий персонал»[32]. Тобто вони відігравали активну роль у центральній полісній діяльності, в якій жінки були взаємодоповнюючими та рівними чоловікам.

У Теносі стела була встановлена в громадському місці, а гравюру зробили під контролем магістратів, однаково називаючи жінок та чоловіків. Це вагомий аргумент стверджувати, що жінки були частиною економічних відносин. Публічна видимість цих жінок дала їм соціальне визнання.

Де знаходяться жінки, що вивчали економіку за античності? Їх відносну невидимість можна лише частково пояснити вцілілими джерелами, враховуючи, що за останні 50 років було проведено багато “пошукових” робіт щодо жінок інших галузях давньої історії. Звичайно, у звітах про давню економіку досвід жінок або ігнорується, або розглядається обмежено, а економічні суб'єкти за замовчуванням сприймаються як чоловіки.

ВИСНОВКИ

Гендерна історія відносно молода галузь. Вона бере свій початок у кінці 60-х на початку 70-х років ХХ ст. Поштовхом для цього стали жіночі рухи, які прокотилися по Європі та США у 60-тих роках минулого століття. Не дивлячись на відносну новизну цього напрямку, сформована велика історіографічна база. Серед дослідників цього напрямку розглядаються та аналізуються впливи історичних процесів на статі в різні історичні часи, аналізуючи також нерівний розподіл матеріальних і духовних благ, влади та престижу між гендерами, а також інститутів соціального контролю.

Доба античності є невід'ємною складовою у дослідженнях гендерної історії. Античні жінки є яскравим прикладом того, як змінювались релігійні уявлення та моральні цінності у суспільстві, та як це все відображалось у відношенні до них з боку як чоловічої частини населення, так і самих жінок.

Так склалося, що гендерна історія Античності своїм корінням сягає набагато глибше, ніж гендерна історія в цілому, оскільки вже в ХVІІІ в. висловлювалися деякі міркування і про становище жінки в Стародавній Греції, і про взаємини між статями. Але гендерний підхід дозволив подивитися на далеке минуле іншими очима і перевірити давно вивчені джерела на невичерпність.

В першому розділі оглянуто літературу стосовно зародження гендерних студій, та гендерної історії загалом. Проведений аналіз праць з тематики давньогрецьких жінок. Використована література містить у собі як класичні фундаментальні праці, так і оновлені дані досліджень минулого десятиліття. Гендер поступово стає однією з центральних категорій наукового аналізу. Але, не дивлячись на широке використання, ця категорія залишається досить дискусивною і сьогодні.

Джерела аналізуються не тільки з археологічної сторони, а і з лінгвістичних аспектів. Аналізування яких показує зовсім іншу картину.

Потрібно розуміти, що невидимість жінок-працівниць, навіть у сучасному світі, зумовлена лексикою яка орієнтована на чоловіків.

В другому розділі роботи була досліджена соціальна роль жінки, що розбита на 3 основні категорії: місце в сім'ї, соціумі та економічному житті родини та полісу в цілому. В родині жінка спочатку залежала від батька, а після одруження від чоловіка. Весь час проводячи в будинку, займалась господарством, частіше ткацтвом. Більш-менш примкнути до соціуму була можливість тільки на релігійні свята.

Порівнюючи в правах з чоловіком, у жінки також була можливість з власної ініціативи розлучитись, але процедура була складніша. З'явитись до архонта та мати переконливу причину.

На стелі в Теспіях , в договорах оренди від імені міста, жінки брали на себе роль гаранта, як і всі чоловіки. Також за інакшою процедурою, ніж у чоловіків. Потрібно було з'явитись з двома свідками на підписання договору оренди. Та в будь якому випадку жінки могли брати участь як нові орендарки.

У Теносі стела була встановлена в громадському місці, а гравюру зробили під контролем магістратів, однаково називаючи жінок та чоловіків. Це вагомий аргумент стверджувати, що жінки були частиною економічних відносин.

Дослідивши більш нові археологічні та лінгвістичні данні можна дійти до висновку, що зараз, на відміну від думки більшості авторів праць минулого століття, де зберігається тенденція того, що жінки були максимально обмежені у своїй волі, та правами прирівнювались до рабів. То зараз в науковому просторі знаходяться і нові досліджувані джерела, які вказують на те що не настільки все було сумно. Порівнюючи чоловіків та жінок, у других права були дійсно обмежені. Але не дивлячись на це, права на повернення приданого в разі розлучення були. Розлучення саме було складним процесом, але можливість його отримати була. В суспільстві панувала думка, що краща дружина та яка знаходиться постійно вдома, тиха і

покiрна, саме таким було грецьке виховання. Але при цьому ми маємо пiфагорську фiлософську школу, яку вiдвiдували жiнки та 26 поетес, працi яких збереглись до нашого часу. Також певна участь жiнок в економiчнiй сферi. Жiнка могла виступати орендарем. Ще одним свiдченням участi жiнок в економiчних операцiях є стела продажiв з Теносу. Працювали у сферi торгiвлi.

В класичних Афiнах жiнок виключали з публiчної сфери; вони вiдiгравали активну роль у суспiльному релiгiйному життi, як жрицi та iнший культовий персонал.

Тема квалiфiкацiйної роботи є одним iз перспективних напрямiв в гендернiй iсторiї. Через невичерпнiсть джерел та рiзні спроби iх трактування, тема залишається досить актуальною i на сьогоднiшнi день.

Таким чином мета роботи досягнута. Проаналiзовано тогочасне положення жiнки за доби античностi в контекстi гендерних дослiджень. Та виконаний ряд поставлених завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристофан. Женщины в Народном собрании.- Калининград. 1997, 26 с.
2. Аристофан. Комедии. - В 2-х т. / Пер. с древнегреч., коммен. В.Ярхо. - Т. 1. – Москва. 1983, 322 с.
3. Бонар А. Греческая цивилизация. Пер. с фр. О.В. Волкова. Москва, 1992. 266 с.
4. Ванчугов В. В. Женщины в философии: из истории философии в России XIX нач. XX В. - [Электронный ресурс] – режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/2001-04-051-vanchugov-v-v-zhenschiny-v-filosofii-iz-istorii-filosofii-v-rossii-xix-nach-xx-v-m-rits-quotpiligrim-quot-1995-300-s>
5. Вжосек В. Культура и историческая истина / Пер. с польского К.Ю. Иерусалимской. М.: Кругъ, 2012. 336 с.
6. Гесіод. Роботи і дні. - [Электронный ресурс] – режим доступа: <https://www.ukrlib.com.ua/books-zl/printoutof.php?id=145&bookid=0>
7. Гомер. Илиада. В переводе Н. И. Гденича - [Электронный ресурс] – режим доступа:https://imwerden.de/pdf/gomer_iliada_1960_text.pdf
8. Гомер. Одисея. Одиссея (пер. В.В.Вересаева) - [Электронный ресурс] – режим доступа:<https://ruwapa.net/book/gomer-odiseya-per-vvveresaeva/>
9. А.А. Денисова. Словник гендерних термінів, за редакцією - [Электронный ресурс] – режим доступа:<http://www.owl.ru/gender/>
10. Ксенофонт. Домострой (Ойкономика). - [Электронный ресурс] – режим доступа:<http://ancientrome.ru/antlitrt.htm?a=1348108000>

- 11.Мархинин В.В. Античная Греция: идея гендерного равенства - [Электронный ресурс] – режим доступа:https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=19628
- 12.Обидина Ю.С. В пространстве гендерной истории. - [Электронный ресурс] – режим доступа:https://roii.ru/dialogue/47/roii-dialogue-47_20.pdf
- 13.Петров А.В. Женщина в религии и философии в античности. Асарта. Вып.1. с. 95-112.
- 14.Суриков И.Е. “Сапфо”. - [Электронный ресурс] – режим доступа:<https://www.litmir.me/br/?b=559751> (Дата звернения 05.12.2020).
- 15.Anne-Marie Vérilhac, Claude Vial. Le mariage grec du VIe siècle av. J.-C. à l'époque d'Auguste - [Электронный ресурс] – режим доступа:<https://doi.org/10.7767/zrgra.2002.119.1.410>
- 16.Maria Cecilia D’Ercole. Marchands et marchandes dans la société grecque classique. - [Электронный ресурс] – режим доступа:https://www.researchgate.net/publication/332495131_Marchands_et_marchandes_dans_la_societe_grecque_classique
- 17.Chandezon Christophe. Some aspects of large estate management. - [Электронный ресурс] – режим доступа:<https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/acprof:osobl/9780199587926.001.0001/acprof-9780199587926-chapter-5>
- 18.Cuchet.Violaine Sebillotte. Women and the Economic History of the Ancient Greek World: Still a challengefor gender studies. - [Электронный ресурс] – режим доступа:https://www.researchgate.net/publication/308086090_Women_and_the_Eco

conomic_History_of_the_Ancient_Greek_World_Still_a_challenge_for_gende
r_studies

19. Duby Georges, Perrot Michelle. A History of Women in the West. -
[Электронный ресурс] – режим
доступу: https://books.google.gm/books/about/A_History_of_Women_in_the_West_Emerging.html?id=-cqWvQEACAAJ&utm_source=gb-gplus-shareA

20. Etienne Roland. Ténos II, Ténos et les Cyclades du milieu du IVesiècle. -
[Электронный ресурс] – режим
доступу: https://www.persee.fr/doc/antiq_0770-2817_1992_num_61_1_1155_t1_0661_0000_2

21. Herfst Pieter. Le travail de la femme dans la Grèce ancienne. -
[Электронный ресурс] – режим
доступу: <https://www.yumpu.com/fr/document/view/17154050/le-travail-de-la-femme-dans-la-grece-ancienne-historia-antigua>

22. James L. A Companion to Women in the Ancient World Sharon.-
[Электронный ресурс] – режим
доступу: <https://www.wiley.com/en-us/A+Companion+to+Women+in+the+Ancient+World-p-9781444355000>

23. Mead Margaret. Coming of Age in Samoa. - [Электронный ресурс] –
режим
доступу: <http://сер.unep.org/download/105562-file.pdf>

24. Mead Margaret: Sex and Temperament in three primitive societies -
[Электронный ресурс] – режим
доступу: <https://faculty.washington.edu/stevehar/Temperament.pdf>

25. Muller Sarah. Women and textile manufacture in classical Athens -
[Электронный ресурс] – режим
доступу: <http://press-files.anu.edu.au/downloads/press/n1672/pdf/ch04.pdf>

26. Morris Ian. The Cambridge Economic History of the Greco-Roman World. - [Электронный ресурс] – режим доступа:https://www.researchgate.net/publication/227405144_The_Cambridge_Economic_History_of_the_Greco-Roman_World_Edited_by_Walter_Scheidel_Ian_Morris_and_Richard_Saller_Cambridge_Cambridge_University_Press_2007_Pp_v_942_22500
27. Pernin Isabelle. Les baux de Thespies (Béotie) essai d'analyse économique - [Электронный ресурс] – режим доступа:<https://www.jstor.org/stable/43684640?seq=1>
28. Pernin Isabelle. Les baux ruraux en Grèce ancienne. Corpus épigraphique et étude - [Электронный ресурс] – режим доступа:<https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-02888250/document>
29. Rubin Gayle S. Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality <https://sites.middlebury.edu/sexandsociety/files/2015/01/Rubin-Thinking-Sex.pdf> [Электронный ресурс] – режим доступа:<https://sites.middlebury.edu/sexandsociety/files/2015/01/Rubin-Thinking-Sex.pdf>
30. Scott Joan W. Gender: A Useful Category of Historical Analysis - [Электронный ресурс] – режим доступа:<https://www.jstor.org/stable/1864376?seq=1>
31. Schaps David M. 1979. Economic Rights of Women in Ancient Greece. - [Электронный ресурс] – режим доступа:<https://www.luc.edu/media/lucedu/rome/syllabipdfs/fall2018/CLST%20275.pdf>
32. Sourvinou-Inwood, Christiane. 1995. Male and female, public and private, ancient and modern - [Электронный ресурс] – режим доступа:<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9780691215082-014/pdf>

33. Wider Kathleen. Women Philosophers in the Ancient Greek World: Donning the Mantle. - [Электронный ресурс] – режим доступа: <https://www.cambridge.org/core/journals/hypatia/article/abs/women-philosophers-in-the-ancient-greek-world-donning-the-mantle/3C4F60FB07C5523468AE07DC3E33A818>